

**TÜRKİYE'DE LİSANS DÜZEYİNDEKİ TURİZM REHBERLİĞİ BÖLÜMLERİNİN STAJ
YÖNERGELERİNİN MESLEĞE UYUMUNUN İNCELENMESİ***

Arş. Gör. Dr. Zeynep ÇOKAL*

Arş. Gör. Filiz DALKILIÇ YILMAZ*

Arş. Gör. Dr.Meral BÜYÜKKURU*

ÖZ

Bir mesleğe yönelik yükseköğretim düzeyinde eğitim alan kişiler mesleğe atılmadan önce mesleğin gerekliliklerini teorik ve pratik olarak öğrenmek durumundadır. Turist rehberliği mesleği eğitimi alan kişiler de teorik bilgileri yükseköğrenimleri süresince aldıkları dersler kapsamında edinmekte, pratiği ise staj döneminde yapmaktadır. Yapılan staj uygulamaları ile amaçlanan, öğrencilerin yükseköğretim kurumlarında edindikleri teorik bilgilerini pratiğe dönüştürmeleridir. Bu çalışmanın amacı da Türkiye’de turizm rehberliği lisans eğitimi veren üniversitelerin uygulamış oldukları staj politikaları ele alınarak benzerlik ve farklılıkların belirlenmesi ve turist rehberliği mesleğinin gereklilikleri ile uyumunun incelenmesidir. Bu araştırma için nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Türkiye’de 2018-2019 eğitim öğretim döneminde öğrenci kabul eden ve ÖSYM tercih kılavuzunda yer alan 3’ü vakıf, 29’u devlet üniversitesinde olmak üzere 32 turizm rehberliği lisans programının staj yönetmeliği araştırma kapsamında incelenmiştir. Yönetmelikler; üniversitenin türü (devlet/ vakıf), programın bağlı olduğu kurum (fakülte ve yüksekokul), staj zorunluluğunun olup olmaması, staj muafiyetinin olup olmaması, staj dönemi, staj süresi, staj yerleri ve varsa turist rehberliği programına özel açıklamalar başlıkları ele alınarak değerlendirme yapılmıştır. Araştırma sonucunda, fakülte ve yüksekokulun bağlı olduğu üniversiteye göre staj yönetmeliklerinin farklılıklar gösterdiği, turist rehberliği bölümlerine özgü bir staj yönetmeliği olmadığı, staj yönetmeliklerinin çoğu üniversitede genel kapsamlı olduğu, turist rehberliği mesleğinin gerekliliklerini kapsayan zorunlu uygulamaların bulunmadığı tespit edilmiştir. Turizm rehberliği bölümü öğrencilerinin yapması gereken stajlarda yalnızca staj yapılacak yer konusunda bir farklılık olduğu ancak bunun da mesleğe yönelik pratik yapma zorunluluğunu kapsamadığı görülmüştür.

Anahtar Kelime: Mesleğe Uyum, Staj, Staj Yönetmeliği, Turizm Rehberliği.

**EXAMINATION OF COMPLIANCE WITH PROFESSION OF INTERNSHIP
REGULATIONS OF TOURIST GUIDANCE BACHELOR’S DEGREE IN TURKEY**

ABSTRACT

Students trained in a profession at a higher education level must learn the requirements of the profession both the or etically and practically before they are admitted to the profession.

*Bu çalışma II. Ulusal Turizm Rehberliği Kongresi’nde özet bildiri olarak sunulan “Türkiye’de Lisans Düzeyindeki Turizm Rehberliği Bölümlerinin Staj Yönergelerinin Mesleğe Uyumunun İncelenmesi” isimli çalışmanın geliştirilmiş tam metin şeklidir

*Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi, zeynepkabaoglu@nevsehir.edu.tr, OrcidId: 0000-0001-5729-3228

*Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, filiz.dalkilic@nevsehir.edu.tr , OrcidId:0000-0002-5984-6655

*Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, mbuyukkuru@nevsehir.edu.tr, OrcidId: 0000-0002-1418-6411

Those who are trained in the tourist guidance profession acquire the or etical knowledge within the scope of the courses they take during their higher education and practice during the irinterns hipperiod. With the intern ship practices, it is aimed that the students to transform the theoretical knowledge acquired in higher education in stitutions into practice. The aim of this study is to determine similarities and differences by considering interns hippolicies that are implemented in the undergraduate tourist guidance education in Turkey and to examine the compatibility of theinternshipswiththerequirements of thetouristguidanceprofession. In this research, the content analysis technique, which is one of the qualitative research methods, has beenused. Internship regulation of 32 tourist guidance undergraduate programs, 3 of which are in the private universities and 29 in public universities which have accepted students in the 2018-2019 academic year have been examined within the scope of there search. The intern ship regulations were evaluated according to the types of the university (public/private), the institution to which the program is affiliated (faculty and college), the intern ship requirement, the intern ship exemption, the intern ship period and the regulations were evaluated by considering the titles specific to the tourist guidance program. As a result of there search, it was determined that the intern ship regulations differed according to the university to which the faculty and the school is affiliated, there is no intern ship regulation specific to the tourist guidance departments, theinternshipregulationsaregenerallycomprehensive in mostuniversities, there are no compulsory practices covering there quirements of the tourist guidance profession. It is seen that there is a difference only in the place of internship in the intern ships that the students of the tourist guidance department should do, however, this does not include the obligation to practice forthe profession.

Keywords: Adaptation to the Profession, Internship, Internship Regulations, Tourist Guidance.

1. GİRİŞ

Turist rehberleri, turizm endüstrisinde yer alan ve önemli görevler üstlenen kişilerdir. Turist rehberleri destinasyonlar ve kültürleri hakkındaki bilgi ve yorumlarını iletişim yetenekleri aracılığıyla turistlere aktararak, turist ziyaretlerini deneyime dönüştürebilmektedir (Ap ve Wong, 2000). Turist rehberi ile ilgili literatürde birçok tanım bulunmaktadır. En kapsamlı şekilde tanımlama yapan Dünya Turist Rehberleri Birliği'nin (WFTGA) tanımına göre turist rehberi; *“Yurtiçi veya yurt dışından gelen grup ya da bireysel ziyaretçilere, onların tercihleri doğrultusundaki bir dilde, bir bölge ya da şehirde bulunan anıtlar, müzeler, doğal ve kültürel çevre ile tarihi yerlerde kılavuzluk eden ve eğlendirici bir yorumla bunları ziyaretçilere aktaran kişidir”* (Dünya Turist Rehberleri Birliği, 2019).Turist Rehberleri Meslek Yönetmeliği'nde ise turist rehberi; *“Seyahat acentalığı faaliyeti niteliğinde olmamak kaydıyla kişi veya grup hâlindeki yerli veya yabancı turistlerin gezi öncesinde seçmiş oldukları dil kullanılarak ülkenin kültür, turizm, tarih, çevre, doğa, sosyal veya benzeri değerleri ile varlıklarının kültür ve turizm politikaları doğrultusunda tanıtılarak gezdirilmesini veya seyahat acentaları tarafından düzenlenen turların gezi programının seyahat acentasının yazılı belgelerinde tanımladığı ve tüketiciye satıldığı şekilde yürütülüp acenta adına yönetilmesini sağlayan kişilerdir”* şeklinde tanımlanmaktadır (<http://www.resmigazete.gov.tr>, 2012).

Cohen'e(1985) göre turist rehberleri seyahat sektörünün kaşifleri, animatörleri, tur liderleri ve akıl hocalarıdır.ApandWong (2001) turist rehberlerinin, bir destinasyonun ilgi çekici yerleri ve kültürü hakkındaki bilgileri ve iletişim becerileri vasıtasıyla, turistlerin ziyaretlerini deneyime dönüştüren kişiler olduklarını belirtmişlerdir.

Tanımlar doğrultusunda turist rehberinin en az bir yabancı dil bilmesi gerektiği görülmektedir. Ancak yalnızca yabancı dil bilgisi turist rehberliği mesleğini yapmak için yeterli olmamaktadır. Turist rehberlerinin yabancı dil bilgisinin yanı sıra flora, fauna, coğrafya, iklim, siyaset, hukuk, gelenek, kültür, mimari yapı, tarih, dinler hakkında da bilgi sahibi olması gerekmektedir (Hu, 2007). Turist rehberlerinin uyması gereken yasal kurallar dışında mesleğinin gerektirdiği bazı önemli noktalar bulunmaktadır. Turist rehberlerinin ülkesini ve milletini tarafsız şekilde tanıtması, kılık kıyafetine özen göstermesi, turistlere, meslektaşlarına ve diğer sektör çalışanlarına saygılı olması, görev sırasında mesleğinin onur ve saygınlığını zedeleyecek davranışlardan kaçınması, çalıştığı işveren firmayı veya acenteyi en iyi şekilde temsil etmesi, meslek örgütünün düzenlediği eğitim faaliyetlerine mümkün olduğu kadar katılması, mesleki açıdan sürekli olarak kendini yenilemesi ve geliştirmesi gerekmektedir (Batman vd., 2000).

Dünyada ve Türkiye’de turist rehberliğine yönelik çeşitli eğitim ve sertifika programları bulunmaktadır. Ülkeler kendi politikaları doğrultusunda eğitim programlarını belirlemekte ve bu doğrultuda kişilere turist rehberi olma yetkisini vermektedir. WFTGA’ya (Dünya Turist Rehberleri Birliği) üye olan 61 ülke arasından 29’u rehberlik sertifikası uygulamasını yürütmektedir. Sertifika uygulayan ülkeler ABD (bazı bölgelerde), Arjantin, Avusturya, Bhutan, Brezilya, Ermenistan, Endonezya, Güney Afrika, Hırvatistan, Hindistan, Irak, İran, İsrail, İsveç, İtalya, Japonya, Kanada (Montreal), Kıbrıs, Letonya, Malezya, Mısır, Nepal, Peru, Singapur, Sri Lanka, Tayland, Türkiye, Ürdün, Yunanistan’dır (www.wftga.org). Üye olan ülkelerden sadece 15 tanesi kapsamlı olarak Turist Rehberliği eğitimi vermektedir. Bu ülkeler ABD, Avusturya, Brezilya, Çek Cumhuriyeti, Endonezya, Güney Afrika, Gürcistan, İsveç, İtalya, Litvanya, Malta, Mısır, Singapur, Türkiye, Yunanistan’dır. Ayrıca 61 ülkede toplam 85 tane Turist Rehberliği Birliği veya Derneği bulunmaktadır (Orde, 2011).

Türkiye’de 1995 yılından önce turist rehberliği eğitimi sadece Turizm Bakanlığı tarafından verilmekteydi. Ancak 9 Ağustos 1995 tarihinde Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği’nde değişiklik yapılarak, rehberlik bölümlerinin fakülte ve yüksekokullar bünyesinde açılarak yabancı dil sınavında başarılı olan ve uygulama gezilerini tamamlayan mezunlara da rehberlik kimlik kartı verileceği belirtilmiştir (Remi Gazete, 2012). Türkiye’de turist rehberi olma yetkisi 2 farklı şekilde verilmektedir. İlk olarak TUREB’in açtığı sertifika programı aracılığı ile eğitimlerini tamamlayan kişiler turist rehberi olabilmektedir. İkinci olarak ise yükseköğretim kurumlarının turist rehberliği ile ilgili ön lisans, lisans ve ya yüksek lisans programlarından mezun olarak bu mesleği yapma hakkını elde etmek mümkündür (www.tureb.org.tr, 2018). Ülkemizde turizm sektörüne nitelikli işgücü yetiştiren ortaöğretim okulları ve farklı derecelerde yükseköğretim kurumları bulunmaktadır. Diğer yandan turizm eğitim merkezleri, halk eğitim merkezleri ve meslek edindirmeye yönelik projelerde turizm eğitimi veren bazı özel kurslar gibi yaygın eğitim kurumları bulunmaktadır.

Türkiye’de 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibari ile turizm rehberliği lisans programlarının sayısı 24’ü devlet, 3’ü vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 27’dir. Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği adı altında ise 5 lisans programı bulunmaktadır. Toplamda ise Turizm Rehberliği alanında lisans eğitimi veren 32 yükseköğretim programı bulunmaktadır (yokatlas.yok.gov.tr). Lisans ve Önlisans turizm

rehberliği programlarında eğitim teorik olmanın yanında uygulamalı olarak da verilmektedir. Okulda edinilen kavramsal bilgiyi sektörde uygulamak, yeni beceri ve mesleki deneyimler kazanmak için ise staj uygulaması bulunmaktadır. Uygulamaya yönelik olması ve mesleğe başlamadan mesleğin pratiğinin yapılabilmesi açısından staj uygulamaları oldukça önem arz etmektedir. Stajın öneminden yola çıkarak bu çalışma ile turizm rehberliği lisans eğitimi veren programların staj yönetmeliklerinin mesleğe uyumunun incelenmesi amaçlanmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Günümüzde iş dünyasına nitelikli personelin yetiştirilmesi ve istihdam edilmesi oldukça önem kazanmaktadır. Özellikle turizm gibi hizmet sektörlerindeki işletmelerin tercih edilme sıklığı, ülke ekonomisine katkısı ve istihdam etme payı düşünüldüğünde, bu işletmelerde çalışacak olan personelin aldığı eğitim, hizmet bilinci, iş açısından gelecekteki beklentileri oldukça önemli bir hale gelmiştir. Bu açıdan turizmde kaliteyi artırmak adına turizm eğitimi veren kurumlarda verilen eğitimin önemi de artmaktadır. Turizm eğitimi veren okulların temel amacı turizm sektörünün sürdürülebilirliğini sağlamak, sektöre nitelikli personel yetiştirmek, turizmin ekonomik kalkınmadaki önemini anlatmak, turizmin ülkeye ekonomik katkısını artırmak ve uzman turizm eğitmenleri yetiştirmektir (Evren, 2010: 35).

Deneyimsel eğitim, öğrencilere, doğrudan bilginin uygulanmasıyla ilgili olan mesleki uygulama etkinliklerini ilk elden yaşama fırsatı verir. Stajı da içeren deneyimsel eğitimin, yükseköğretimde uzun ve kayda değer bir geçmişi vardır (Beggs vd., 2008). Rekreasyon endüstrisindeki diğer görüşlerin aksine deneyimsel öğrenme ve saha çalışması tecrübesi, seyahat ve turizm akademik program müfredatında kritik bir öneme sahiptir (Breitervd., 1995; Cho, 2006; Kay ve DeVeau, 2003; PetrilloseveMontgomery, 1998).

Turizm eğitimi veren kurumlar teorik eğitimin yanı sıra öğrencileri mesleğe hazırlamak amacıyla pratik eğitimlere de yer vermektedir. Bunu da ancak işyeri eğitimi ve staj uygulamaları ile gerçekleştirmeleri mümkün olmaktadır. Uygulamalı eğitimin bir kısmı ders kapsamında verilirken bir kısmı da staj uygulamaları çerçevesinde işbaşı eğitimle mümkün olmaktadır (Aymankuy ve Aymankuy, 2013: 2). Turizm eğitimi alan öğrencilerin sektörü tanıması, teorik bilgileri uygulamaya dönüştürmesi, sektörde yaşanan değişiklikleri, yenilikleri uygulama sırasında görmesi amacıyla turizm eğitimi veren kurumlar öğrencilerin işletmelerde staj yapmasını talep etmektedir. Bu anlamda staj, öğretim programının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Emir vd., 2008). İşyeri eğitimi ve staj uygulamaları öğrencilerin mesleği tanıması, mesleğin olumlu ve olumsuz yönlerini görmeleri açısından oldukça faydalı olmaktadır.

Stajlar, geleneksel olarak yüksek öğretim sağlayıcılarının turizm endüstrisi eğitimini bütünleştirmelerine olanak sağlamada önemli bir rol oynayan pratik tabanlı bir eğitim deneyimidir (Aggett ve Busby, 2011; Hughes vd., 2013). Staj, Üniversitede öğrenilen teori ile pratik gerçeklik arasındaki açığı kapatmak için bir fırsattır (Fox, 2001). McMahan ve Quinn'e (1995) göre staj öğrencilerin endüstride yalnız başlarına çalışmak yerine, stajları boyunca özel kılavuzların eşliği ve alakasında yapılan "denetimli iş deneyimi" dir.

Staj, alınan bir mesleki eğitimi uygulamak ve o alanda mesleki deneyim kazanmak amacıyla yürütülen iş yeri faaliyetidir. Stajyer ise, bu iş faaliyetlerini bir ücret karşılığı olmaksızın yerine getiren kişi olarak tanımlanmaktadır (Kozak, 2005). Staj; kişiye iş yaşamında karşılaşılabileceği sorunları tanıma, onların üstesinden gelme, iş çevresinde ast ve üstleriyle iyi iletişim kurabilme, turizm açısından bakıldığında misafirleri tanıma, onların beklentilerini değerlendirme ve onlarla nasıl sağlıklı iletişim kurulacağına ilişkin çok değerli bilgiler kazandırmaktadır (Çetin, 2005: 154). Staj aynı zamanda, öğrencilerin turizm sektörü ile ilk karşılaşma ve ilk çalışma dönemi olmaktadır. Bu yüzden öğrencilerin turizm sektörüne yönelik olumlu bir algıya sahip olmalarında ve sektörü benimsemelerinde staj dönemlerinin çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar ve gözlemler staj döneminin öğrencileri gelecekte sektörde kalıp çalışma veya çalışmama düşüncesine yönlendirdiğini göstermektedir. Birçok öğrenci stajlarını yaptıktan sonra, turizm sektöründe kalıp kalmama kararını vermektedir (Taşkın, 2006).

Başarılı iş ve staj deneyimleri öğrencilerin kariyerlerini turizm endüstrisinde sürdürme niyetlerini olumlu yönde etkileyebilmektedir (Domonte ve Vaden 1987). Bir diğer yandan uygun olmayan şekilde dizayn edilmiş staj programları, işverenlerin stajyerlere eşit şekilde davranmaması, ücret tutarsızlıkları öğrencilerin stajları sonrası turizm endüstrisinden ayrılmasına sebep olabilmektedir (Richardson, 2008; Roney ve Tin 2007). Staj pozisyonları doğası gereği mesleğinde kariyer yapmak isteyen ve mesleğinde kendini geliştirmek isteyen kişilerde bile tükenmeye yol açabilecek uzun çalışma saatleri içermektedir (Pavesic ve Brymer 1990).Richardson'un (2008) yapmış olduğu çalışmada katılımcıların %50'den fazlasının staj yaptıktan sonra turizm sektörü dışında çalışmaya karar verdikleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin stajlarını yaptıktan sonra, sektördeki gelecekleri konusunda güven eksikliği duydukları görülmektedir (Wu ve Wu, 2006).Fox (2001) da kötü bir staj deneyiminin genç bir insanı turizm sektöründen kaçıracağını belirtmiştir.Bazı işverenler stajın amacının farkında olmamakta ve stajyerlere işgücü kıtlığını tamamlayıcı gözle bakmaktadırlar (Lam ve Ching 2007).

İnsan kaynaklarının kritik noktayı oluşturduğu turizm sektöründe, kötü stajlar sebebiyle potansiyel işgücünü yitirmek sözkonusudur ve bu sektör için oldukça kötü bir durum oluşturmaktadır. Staj çalışmaları, ülkemizde turizm alanında eğitim veren ortaöğretimden, meslek yüksekokullarından ve fakültelerden mezun olabilmek için yerine getirilmesi gereken şartlardan biridir (Karacan ve Karacan, 2004: 169). Turizm kapsamında lisans eğitimi alan öğrenciler "Staj Yönetmeliği" ne uygun olarak iş yeri eğitimini tamamlamaktadır. Staj yönetmelikleri farklı isimdeki fakülteler altında hizmet veren aynı turizm bölümlerinde farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkların da öğrencilerin edindikleri staj tecrübelerini etkilediği söylenebilir. Ayrıca, öğrencilerin staj sırasında elde ettikleri gelir ve stajın süresi öğrencilerin gelecekte bu mesleği icra edip etmeme eğilimini de etkilemektedir (Temizkan ve Arı, 2018).

3. YÖNTEM

Yapılan staj uygulamaları ile öğrencilerin yükseköğretim kurumlarında edindikleri teorik bilgilerini pratiğe dönüştürmelerini amaçlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı da Türkiye'de turizm rehberliği lisans eğitimi veren üniversitelerin uygulamış

oldukları staj politikalarının ele alınarak benzerlik ve farklılıkların belirlenmesi ve turist rehberliği mesleğinin gereklilikleri ile uyumunun eşitli parametreler doğrultusunda incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda, çalışmada veri toplama yöntemi olarak döküman incelemesi ve içerik analizi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, çeşitli materyalin araştırma konusu veriyi içermesi nedeniyle çözümlenmesi işlemidir (Gürbüz ve Şahin, 2015: 184).İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 227). Bu temel amaç çerçevesinde bazı soruların cevapları için staj yönergesinde yer alan ifadeler kodlanmış ve kod listesi oluşturulmuştur. Kodlama, verilerin içerik analizine tabi tutulması, yani veriler arasında yer alan bölümlere (bir sözcük, cümle, paragraf gibi) isim verilmesi sürecidir. Verilerin kodlanması nitel verilerin düzenlenmesinde önemli bir kolaylık sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 227-228).İçerik analizinin bir diğer aşaması olan verilerin analizi aşamasında çözümlenmeye uygun betimleyici istatistikler ya da çıkarımsal istatistikler kullanılabilir (Balci ve Bekiroğlu, 2012, 278).Bu çalışmada kodlama yapılarak elde edilen verilerin, bilgisayar programıyla frekans ve yüzde değerleri belirlenerek tablolar oluşturulmuştur.Ayrıca içerik analizi için görsel veri analizi tekniklerinden kelime bulutu analizi (wordclouds) uygulanmıştır. Kelime bulutu bir metin içerisindeki kelimeleri, sıklık derecelerini dikkate alarak görselleştirmeye yarayan bir araçtır. Bu teknik kaynak metinde görünme sıklığına bağlı olarak yazıtipi boyutu belirlenen kelimeleri bir araya toplamayı sağlamaktadır(Hunt, Gao ve Xue, 2014: 850). Bu teknikte bir metin içerisinde en çok öne çıkan kelimelerin daha büyük yazıtipi boyutlarında ve bazen de farklı bir yazıtipi renginde vurgulanarak gösterilmektedir. Anahtar kelime metaveri kelime bulutları, kelimelerin veya ifadelerin önemini ve etkisini göz önüne sermektedir (Riggs ve Hu, 2013, s. 522).

Türkiye’de üniversitelerin 6 tanesinde turizm ve otel işletmeciliği yüksekokulu, 2 tanesinde uygulamalı bilimler yüksekokulu, 1 tanesinde iktisadi ve idari bilimler fakültesi, 23 tanesinde ise turizm fakültesi bünyesinde olmak üzere 32 kurumda turist rehberliği lisans eğitimi verilmektedir. 2 üniversitede bünyesinde 2 farklı fakültede turizm rehberliği bölümü bulunmaktadır. Bütün bu benzerlik ve farklılıklar üniversitelerin gerek eğitim müfredatlarında gerekse staj yönetmeliklerinde de devam etmektedir. Veri kaynağı olarak da Türkiye’de 2018-2019 eğitim öğretim döneminde öğrenci kabul eden ve ÖSYM tercih kılavuzunda yer alan 3’ü vakıf, 29’u devlet üniversitesinde olmak üzere 27 Turizm Rehberliği ve 5 Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği lisans programının staj yönetmeliği kullanılmıştır.

Çalışmada kapsamında 30 üniversitenin 32 farklı birimindeki turizm rehberliği staj yönetmelikleri incelenmiş ve turist rehberliği mesleğine uyumu değerlendirilmiştir. Bu uyumu değerlendirmek için aşağıdaki soruların cevabı aranmıştır;

- Fakülteye özgü bir staj yönetmeliği var mı?
- Turizm Rehberliği bölümüne özgü bir staj yönetmeliği var mı?
- Staj muafiyeti var mı? Varsa Şartlar neler?
- Zorunlu Staj var mı?
- Zorunlu staj kaç gün?
- İsteğe bağlı staj var mı?

- İsteğe bağlı staj kaç gün?
- Stajın hangi kurumlarda yapılması gerekiyor?
- Stajın turist rehberi ya da rehber yardımcısı olarak yapılma zorunluluğu var mı?
- Staj yönergelerinde rehberlik bölümlerine özgü bir durumdan bahsediliyor mu?

Çalışmada bu soruların cevaplarına ulaşmak için öncelikli olarak tüm kurumların web adreslerinden staj yönetmeliklerine ulaşılmıştır. Web adreslerinde staj yönergeleri yer almayan 2 kurumla ise iletişim kurulmuş ve yöneticilerinden staj yönergeleri talep edilmiştir. Staj yönergelerinin elde edilmesinin ardından belgeler taranmıştır. Taranan belgelerde çalışmanın amacı doğrultusunda cevabı aranan soruların cevapları bilgisayar programı aracılığıyla kaydedilmiştir. Böylece tasnif edilen veriler işlenmiştir. Son olarak ise işlenen verilerden elde edilen bulgular tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde doküman incelenmesi sonucunda elde edilen bulgulara ve bu bulgulara yönelik yorumlara yer verilmiştir. Çalışmada kapsamında 30 üniversitenin 32 farklı birimindeki turizm rehberliği staj yönetmelikleri incelenmiştir. Turist rehberliği bölümlerinin eğitim verdiği üniversitelerde fakülteye ve ya bölüme özgü staj yönetmeliği olup olmadığına dair bulgulara Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Fakülteye ve Bölüme Özgü Staj Yönetmeliklerine İlişkin Veriler

	Var		Yok	
Fakülteye/Yüksekokula Özgü Staj Yönetmeliği Durumu	27	84	5	16
Bölüme Özgü Staj Yönetmeliği Durumu	1	3	31	97

Turizm rehberliği bölümlerinin tabi olduğu staj yönergelerine bakıldığında %84’ünün fakülteye veya yüksekokula özgü staj yönetmeliğine bağlı olduğu %16’sının ise fakülteye veya yüksekokula özgü bir staj yönergelerinin olmadığı üniversitenin belirlediği genel staj kurallarına uyulduğu görülmüştür. Turizm rehberliği bölümlerine özgü bir staj yönetmeliği ise yalnız 1 kurumda olduğu 31 kurumda bölüme özgü bir yönetmeliğin olmadığı görülmüştür. Turist rehberliği mesleği turizm sektöründe yer alan birçok meslekten yalnızca biridir. Her meslekte olduğu gibi bu meslekte de sektördeki diğer mesleklerle ortak olan ve olmayan özellikler bulunmaktadır. Turist rehberliği mesleği kendine özgü bir çokgerekliliği bulunan ve bu yönde tecrübe gerektiren bir meslektir. Bu tecrübe ise bu mesleğin eğitimi sırasında yapılan staj uygulamaları ile kazanılmaktadır. Bu açıdan bu mesleğin eğitimini alan bireylerin kendi alanlarında staj deneyimi yaşaması oldukça önem arz etmektedir. Ancak tabloda da görüldüğü üzere bu mesleğin eğitiminin verildiği turizm rehberliği bölümlerinde bölüme özgü bir staj yönetmeliği bulunmamaktadır. Bu da turist rehberliği mesleğini yapacak olan öğrenciler için oldukça olumsuz bir durum oluşturmaktadır. Stajların bölüme özgü bir yönergeye tabi olmaması öğrencilerin turizmle ilgili herhangi bir alanda stajlarını yapmalarına imkan sağlamaktadır. Bu da turist rehberliği mesleği konusunda tecrübe

Kelime bulutu herhangi bir metinde var olan kelimeleri alıp, tekrar sayısı en fazla olanları en büyük, en az olanları en küçük resmedecek şekilde, tüm kelimeleri tekrar sayısına oranla bir büyüklüğe sahip olarak gösterecek bir bulut yaratmaktadır. Bu çalışmada da staj yönergelerinde stajdan muaf olma şartı olarak en fazla tekrar eden durumlar kelime bulutu ile gösterilmiştir. Şekil 1’de yer alan kelime bulutu incelendiğinde muafiyetin olduğu kurumların staj yönergelerine göre en çok tekrarlanan şartların önceki öğrenimde yapılan staj, sigortalı sektöre deneyimi ve workandtravel programı ile yurtdışı deneyimi yaşamak olduğudur. Bunların yanı sıra bazı kurumlarda eğer turizm rehberliği bölümü öğrencileri uygulama gezisine katılmışlar ise ve ya turist rehberliği ruhsatnamesine sahiplerse de stajlarından muaf olabilmektedir. Bu durum göstermektedir ki kurumların çoğunda önceki öğrenimde gerçekleştirilen stajın belgelenmesi şartıyla stajdan muafiyet sağlanmaktadır. Belirli şartları sağlamaları halinde staj muafiyetinin olması öğrenciler açısından oldukça olumlu bir durumdur. Özellikle sektörde stajyer öğrenci olarak nitelendirildiklerinde düşük ücret aldıkları göz önünde tutulduğunda öğrencilerin yoğun dönemlerde stajyer ücreti değil de diğer personellerle aynı ücreti alabilmesi açısından önceki öğrenimlerdeki stajlarının, sigortalı sektör deneyiminin olmasının ya da yurt dışındaki iş deneyimlerinin staj yerine sayılarak muaf tutulması oldukça önemli olmaktadır.

Kurumların staj yönergelerinin incelenmesinde ele alınan bir diğer soru ise isteğe bağlı stajın olup olmamasıydı. Bu doğrultuda incelenen staj yönergelerine ilişkin veriler Tablo 3.’de yer almaktadır.

Tablo 3. Zorunlu/İsteğe Bağlı Staj Durumu

Kurum	Zorunlu Staj				İsteğe Bağlı staj			
	Var		Yok		Var		Yok	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Fakülte	24	100	0	0	1	4	23	96
Yüksekokul	8	100	0	0	1	14	7	86

Tablo 3’de incelenen staj yönergelerinde zorunlu ve isteğe bağlı staja ilişkin dağılım yer almaktadır. Buna göre fakültelerin ve yüksekokulların hepsinde zorunlu staj bulunmaktadır. Turizm eğitimi hizmet sektörüne personel yetiştirmek amacıyla verilen bir eğitimidir. Bu nedenle tüm kurumlarda stajın zorunlu olması öğrencinin mezun olmadan mesleği deneyimlemesi açısından oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra 1 fakültede ve 1 yüksekokulda zorunlu stajını tamamlayan öğrenciler isteğe bağlı olarak da staj yapabilmekte ve isteğe bağlı stajların sigorta kayıtları yine kurum tarafından yapılmaktadır. İsteğe bağlı stajın teşvik edilmesi açısından bu oldukça önem arz etmektedir. Öğrencilerin staj sürelerinin ne kadar çok olursa mesleği o kadar iyi deneyimleyip, mesleğe o kadar hazır hale gelecekleri düşünülmektedir.

Kurumların staj yönergelerinin incelenmesinde cevap aranan bir başka soru ise staj sürelerinin ne kadar olduğudur. Bu doğrultuda incelenen staj yönergelerine ilişkin veriler Tablo 4’de yer almaktadır.

Tablo 4. Staj Süreleri

Staj süreleri	Fakülte		Yüksekokul	
	N	%	N	%
30	1	4,16	2	25
40	2	8,32	1	12,5
45	2	8,32	-	-
50	1	4,16	-	-
60	10	41,6	3	37,5
75	3	12,5	1	12,5
80	1	4,16	-	-
90	3	12,5	1	12,5
92	1	4,16	-	-

Tablo 4'te üniversitelerin staj yönergelerinde yer alan zorunlu staj süreleri yer almaktadır. Buna göre fakültelerin %41,6'sında, yüksekokulların da %37,5'inde zorunlu staj süresi 60 gündür. En az staj süresi 30 en fazla staj süresi ise 92'dir. Üniversitelerin yarısının 60 gün zorunlu staj uygulaması yapmasına karşın 30 gün ve 92 gün gibi aralarında oldukça farkın olduğu üniversitelerin olması dikkat çekici bir noktadır. Bu sonuçla mesleki deneyimin elde edilmesinin daha verimli hale getirilebilmesi için kurumların bu konuda ortak kararlar almasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Aynı mesleği yapacak olan kişilerin farklı kurumlarda eğitim almaları sebebiyle sektör deneyimlerinin farklı olması mezuniyet sonrası haksız rekabete yol açabilmektedir. Bunun yanı sıra staj sürelerinin farklılaşması öğrencilerin mesleğe yönelik elde edeceği deneyimi de oldukça farklılaştırmaktadır. Bu nedenle staj sürelerinin birbirinden oldukça farklı olmasının bir dezavantaj olduğu düşünülmektedir.

Turist rehberi adaylarının zorunlu stajlarını hangi kurumlarda yapabileceği ise Şekil 2'de yer alan kelime bulutunda görülmektedir.

Şekil 2. Staj Yapılması Gereken Yerlere İlişkin Kelime Bulutu

Kaynak: Staj yönergeleri incelenerek yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 2’de yer alan kelime bulutunda staj yönergelerinde hangi kurumlarda staj yapabilecekleri taranmış ve en fazla tekrar eden staj yeri en büyük gösterilerek bir sıralama yapılmıştır. Kelime bulutu incelendiğinde turist rehberi adaylarının zorunlu stajlarını yapabileceği, staj yönergelerinde göre en çok tekrarlanan kurumların A Grubu Seyahat Acentası, Ulusal ve Uluslararası Havayolu Şirketleri ve Turizm İşletme Belgeli 5 Yıldızlı Otel olduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra stajın bazı kurumlarda Kültür ve Turizm Bakanlığı’nda ve müze ve ören yerlerinde yapılabileceği de belirtilmiştir. Burada en dikkat çekici nokta ise dileyen turist rehberi adaylarının stajını bir konaklama işletmesinde yaparak mezun olabileceği, hatta hiç rehberlik deneyimi yaşamadan sektöre atılabileceğidir. Ayrıca incelenen staj yönergelerine ilişkin veriler Tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 5. Staj Yapılması Uygun Olan Yerler

Staj Yeri	N	%	Staj Yeri	N	%
A Grubu Seyahat Acentası	26	81,25	Havaalanındaki İşletmeler ve Biletleme Ofisleri	6	18,75
Ulusal ve Uluslararası Havayolu Şirketleri	21	65,625	Üniversitenin Birim ve Sosyal Tesisleri/Uygulama Oteli	5	15,625
B Grubu Seyahat Acentası	20	62,5	Turizm İşletme Belgeli Termal Turizm Tesisleri	5	15,625
Turizm İşletme Belgeli Beş Yıldızlı Otel	20	62,5	Turizm İşletme Belgeli Eğlence Merkezleri	4	12,5
Staj Komisyonu/Fakülte Tarafından Belirlenen Diğer Yerler	17	53,125	Turizm İşletme Belgeli Apart Otel	4	12,5
Turizm İşletme Belgeli Dört Yıldızlı Otel	17	53,125	Turizm İşletme Belgeli Kış Sporları ve Kayak Merkezleri	3	9,375
Turizm İşletme Belgeli Beş Yıldızlı Tatil-Köyü	16	50	Sağlık Kuruluşlarında İnfö Hizmetlerinde Çalışanlar	3	9,375
Mavi Bayraklı Marina Yat İşletmeleri	16	50	Turizm İşletme Belgeli Sağlıklı Yaşam Tesisleri	3	9,375
Müze ve Ören Yerleri	15	46,875	Turizm İşletme Belgeli Turizm Kompleksleri	3	9,375
Turizm İşletme Belgeli Dört Yıldızlı Tatil Köyü	13	40,625	Turizm İşletme Belgeli İki Yıldızlı Otel	3	9,375
Tur Operatörleri	13	40,625	Turizm İşletme Belgeli Temalı Parklar	3	9,375
C Grubu Seyahat Acentası	12	37,5	Turizm İşletme Belgeli Golf	3	9,375

			Tesisleri		
Turizm İşletme Belgeli Üç Yıldızlı Otel	10	31,25	Rekreasyon ve Animasyon İşletmeleri	3	9,375
Turizm İşletme Belgeli Birinci Sınıf Lokantalar ve Yiyecek İçecek İşletmeleri	9	28,125	Catering İşletmeleri	3	9,375
Ulusal ve Uluslararası Kruvaziyer Gemileri	9	28,125	Belediyelerden Belgeli Konaklama İşletmeleri ve Yeme-İçme İşletmeleri	2	6,25
Kültür ve Turizm Bakanlığı	9	28,125	Tureb ve Tureb'e Bağlı Odalar	2	6,25
Kongre ve Organizasyon İşletmeleri	8	25	Turizm İşletme Belgeli Motel	2	6,25
Öze Belgeli Butik Oteller	8	25	Türsab'ın Tüm Birimleri	2	6,25
Hediyelik ve Hatıra Eşya Satış Mağazaları	7	21,875	Olimpiyat ve Benzeri Diğer Uluslararası Organizasyonlar	1	3,125
Kamuya Ait Sosyal Tesisler	7	21,875	Turizm Pazarlaması Yapan Medya Kuruluşları	1	3,125
Turizm İşletme Belgeli İkinci Sınıf Lokantalar ve Yiyecek İçecek İşletmeleri	6	18,75			

Tüm bu noktalarla birlikte staj yönergeleri incelenirken turist rehberliğine özgü bir gerekliliğin olup olmadığına da bakılmıştır. Bu inceleme sonucunda yalnızca bir üniversitenin staj yönergelerinde Turist rehberliği uygulama gezisi yapma zorunluluğu olduğu ifadesine rastlanmıştır. 3 üniversitenin staj yönergelerinde staj yapılacak yer konusunda bölümlere özgü bir ayırım olmadığı, tüm turizm bölümlerinin turizm işletme belgeli herhangi bir işletmede staj yapabildikleri görülmüştür. Yalnızca 1 üniversitenin yönergelerinde ise turizm rehberliği bölümlerinin stajlarının bir kısmını seyahat acentasında yapma zorunluluğu bulunduğu görülmüştür. Diğer yönergelerde yukarıda belirtilenlerin dışında turist rehberliğine özgü hiçbir ifadenin olmadığı tespit edilmiştir.

5. SONUÇ

Turist rehberliği mesleği turizm sektörü içinde yer alan en önemli mesleklerden biridir. Turist rehberleri turistlerle seyahatleri süresince birebir iletişim kuran ve onların her türlü sorununa çözüm bulmaya çalışan kişilerdir. Turizm sektörünün ön planında yer alan ve bu kadar önemli bir görevi olan turist rehberlerinin eğitimi de oldukça önemli bir konudur. Turist rehberliği eğitiminin en önemli bileşenlerinden biri de teorik eğitimin yanı sıra sektöre yönelik uygulamalı eğitimlerin de yapılmasıdır. Bu uygulamalı eğitim ise staj ile mümkün olmaktadır. Staj uygulaması sektörün tanınması, deneyimlenmesi ve gerekliliklerinin uygulamalı olarak tecrübe edilmesi açısından oldukça önemlidir. Türkiye'de turist rehberliği eğitimi farklı yükseköğretim kurumlarında verilmektedir.

Farklı yükseköğretim kurumlarında verilen turist rehberliği eğitimi kurumların politikaları ve stratejileri gereği de birbirlerinden farklılık göstermektedir. Buna bağlı olarak staj uygulamaları da kurumlara göre farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar sektöre adım attıklarında öğrenciler için bir dezavantaj oluşturmaktadır. Çünkü farklı eğitim alıp farklı uygulamalar yapmış olsalar da aynı sektörde hizmet verecek olan turist rehberlerinin deneyimleri bu nedenden dolayı birbirinden farklılık göstermektedir. Tüm bunlar mezun olup sektörde çalışmaya başlayan turist rehberi adaylarını birbirinden farklılaştırmakta ve turist rehberliği hizmetlerinin kalitesini etkilemektedir.

Bu çalışma ile Türkiye’de turizm rehberliği lisans eğitimi veren üniversitelerin uygulamış oldukları staj politikalarının incelenmesi, benzerlik ve farklılıkların belirlenmesi ve staj yönetmeliklerinin mesleğe uyumunun değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye’de turizm rehberliği lisans eğitimi veren 32 yükseköğretim programının staj yönetmelikleri incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda öncelikle üniversitelerin farklı fakülteleri altında turizm rehberliği programı bulunduğu ve bu programların da farklı staj yönetmeliklerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Aynı üniversitenin farklı iki fakülte bünyesinde bile turizm rehberliği programına öğrenci kabul ettiği görülmektedir. Gerek devlet gerekse vakıf üniversitelerinin staj yönetmeliklerinde zorunlu stajın yanı sıra isteğe bağlı staj kavramı da yer almaktadır. Ancak uygulanan politikalar üniversiteden üniversiteye değiştiği görülmektedir. En uzun staj süresinin 92 gün olduğu en az sürenin ise 30 gün olduğu ve isteğe bağlı stajın yalnızca 2 yüksekokuldaki turizm rehberliği programında bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak En yaygın uygulanan zorunlu staj süresinin 60 işgünü olduğu ve öğrencilere farklı esnekliklerle staj tamamlayabilme imkanı sunulduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında incelenen tüm üniversitelerin staj yönetmeliklerinde staj yeri bulma konusunda öğrenciler özgür bırakılmış ancak staj yerinin taşınması gereken özellikler üniversite tarafından belirlenmiştir.

Literatüre bakıldığında turizm eğitiminde stajla ilgili yapılmış çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkündür. Stajla ilgili yapılan çalışmalarda temel olarak turizm sektöründe staj sorunları ele alınmıştır (Buluç, 1992; Özkan, 1992; Çapar, 2002; Temizkan ve Timur, 2014). Ayrıca turist rehberliği bölümlerini birebir ele alması da Türkiye’deki tüm turizm lisans programlarının staj yönetmeliklerini inceleyen çalışmalara da rastlamak mümkündür. Temizkan ve Arı (2018) yapmış oldukları çalışmada üniversitenin türüne ve programın bulunduğu fakülteye göre göre staj yönetmeliklerinin farklılıklar gösterdiğini, bazı üniversitelerde zorunlu staj yerine gönüllü staj kavramının olduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışma ile de benzer sonuçlar elde edilmiş ve literatürün de bu sonuçları desteklediği görülmüştür. Çalışmanın literatürdeki benzer çalışmalardan farklılığı ise yalnızca turist rehberliği bölümlerini ele alması ve staj yönergelerinin turist rehberliği mesleğine uyumunu incelemesidir.

Literatür çalışmaları ve mevcut üniversitelerin turizm rehberliği bölümleri staj yönetmelikleri incelendiğinde turist rehberliği staj yönergelerinin turist rehberliği mesleğine uyumlu olmadığı görülmüştür. Staj yönergeleri ile öğrencilerin yalnızca staj süresi konusunda zorunlu tutulduğu tespit edilmiştir. Staj yönergelerinde öğrencilerin staj yapacakları yer konusunda rehberlik mesleği dışında (apranti olarak acentalarda çalışmalarının yasal bir dayanağı bulunmadığı için) turizm sektöründe farklı yerlerde çalışabildikleri görülmüştür. En önemli nokta olarak ise turist rehberliği mesleğine

yönelik gerekliliklerin staj yönergelerinde yer almadığı görülmüştür. Bu doğrultuda eğitim veren kurumlara ve turizm paydaşlarına yönelik olarak şu öneriler geliştirilmiştir;

- Zorunlu stajın dışında isteğe bağlı staj imkanları geliştirilmelidir.
- Uygulamalı dersleri isteğe bağlı staj yapmaksızın okulda almak isteyen öğrenciler için örgün öğretim programlarında bu uygulamalara daha fazla yer verilerek öğretim süreci içerisinde uygulama yaparak deneyim kazanması sağlanmalıdır.
- İsteğe bağlı staj programlarını teşvik edici düzenlemeler yapılmalıdır.
- Turist rehberliği bölümlerine özgü bir staj yönergesi oluşturulmalıdır.
- TUREB, TÜRSAB, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile YÖK'ün ortak bir çalışma yapması ve turizm rehberliği öğrencilerinin, stajlarının en azından yarısını turist rehberi yanında apranti olarak yapabilmelerinin yasal dayanağının oluşturulması önerilmektedir. Diğer mesleklerin staj uygulamalarında mesleğin birebir tecrübe edilmesi sağlandığı gibi turist rehberliği mesleğinde de öğrencilerin seyahat acentalarında turist rehberi olarak stajını gerçekleştirebilmesi gerekmektedir.
- Öğrencilerin stajlarını, meslek liseleri örneğinde olduğu gibi, akademik dönemleri içerisinde yapmaları sağlanabilir.
- Zorunlu stajın dışında isteğe bağlı staj imkanları geliştirilmelidir.
- Turizm Rehberliği öğrencilerinin stajının süresi ve şartlarının belirlenmesi konusunda Turizm paydaşlarının da görüşlerinin alınması
- Sektör-Akademi işbirlikleri artırılarak öğrencilerin daha verimli ve etkili staj dönemi geçirmelerinin sağlanması önerilmektedir. Sektör temsilcilerinin stajyerlerden beklentilerini akademi ile paylaşarak buna yönelik düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Ayrıca akademinin de stajyerleri yönlendirdikleri işletmelerle iletişim halinde olarak stajyerlerin denetimini sağlaması gerekmektedir. Bu şekilde sektör- akademi işbirliği sağlandığında iki tarafın da beklentileri daha net ortaya koyulabilir ve stajyerlerin staj uygulamalarının daha verimli olması sağlanabilir.

Turizm rehberliği öğrencilerinin turizm sektörünün her biriminde çalışmaları sektörü tanımaları açısından önem arz etmektedir. Ancak turizm rehberliği öğrencilerinin önceliği "Turist Rehberliği" mesleğini öğrenmek olmalıdır bu nedenle turist rehberi adaylarının stajlarını turist rehberinden mesleği öğrenerek ve yeri geldiğinde uygulama yaparak öğrenmesi kaliteli turist rehberleri yetiştirmek açısından oldukça önem arz etmektedir. Bundan sonraki çalışmalarda ise turist rehberliği bölümleri için ortak bir staj yönergesi geliştirilebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

AGGETT, M. ve Busby, G, (2011), Opting Out Of Internship: Perceptions Of Hospitality, Tourism And Events Management Undergraduates At A British University. **The Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education**, C.X, S.1: 106–113.

AP, J. ve Wong, K. F. (2001), Case Study On Tour Guiding: Professionalism, Issues And Problems. **Tourism Management**, C. XXII S. 5: 551–63.

AYMANKUY, Y. ve Aymankuy, Ş. (2013), Turizm İşletmeciliği Eğitimi Alan Öğrencilerin Turizm Sektöründeki İstihdamla İlgili Görüşleri Ve Sektördeki Kariyer Beklentileri

(Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Örneği). **Akademik Bakış Dergisi**, S. 35: 1-21.

BALCI, Ş. ve Bekiroğlu, O. (2012). İçerikten Anlama Giden Bir Tünel Olarak İçerik Çözümlemesi: 2011 Genel Seçimleri'nde AK Parti TV Reklamları Üzerine Bir Araştırma. Ö. Güllüoğlu (Der.). **İletişim Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri Görsel Metin Çözümleme** içinde (s. 268-323), Ankara: Ütopya Yayınevi.

BATMAN, O., Yıldırğan R. ve Demirtaş, N. (2000), **Turizm Rehberliği**, Adapazarı: Değişim Yayınları.

BEGGS, B., Ross, C. M. ve Goodwin, B. (2008), A Comparison Of Student And Practitioner Perspectives Of The Travel And Tourism Internship. **Journal of Hospitality, Leisure, Sports and Tourism Education** (Pre-2012), C. VII, S.1: 31.

BREITER, D., Cargill, C. ve Fried-Kline, S. (1995), An Industry View Of Experiential Learning. **FIU Hospitality Review**, C. XII, S. 1: 75-80.

BULUÇ, G. (1992), Turizm ve Otel İşletmeciliği Eğitiminde Stajın Önemi. **Turizm Eğitimi Konferansı Workshop** (s. 365-368). Ankara: Turizm Bakanlığı Turizm Eğitim Genel Müdürlüğü.

CHO, M. (2006), Student Perspectives On The Quality Of Hotel Management Internships. **Journal of Teaching in Travel & Tourism**, C. VI, S.1: 61-76. doi:10.1300/J172v06n01_04

COHEN, E. (1985). The Tourist Guide: The Origins, Structure And Dynamics Of a Role. **Annals of Tourism Research**, C. XII, S.1: 5-29.

ÇAPAR, B. (2002), Turizm Sektörü-Turizm Eğitim Kurumları İşbirliği, Staj Sorunları ve Çözüm Önerileri. **Turizm Eğitimi Konferansı** (s. 415-426). Ankara: Turizm Bakanlığı Turizm Eğitim Genel Müdürlüğü.

ÇETİN, Ş. (2005), Öğrenci Stajlarında Yararlanılan Dersler Üzerine Ampirik Bir Değerlendirme: Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Örneği, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, C. XVI, S.2: 154.

DOMONTE, T. Ve Vaden, A.G. (1987), Career Decisions in Hospitality Management. **Hospitality Education and Research Journal**, C. XI : 51-63.

EMİR, O., Arslan, S. ve Kılıçkaya, Ş. (2008), Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Programı Öğrencilerinin Staj Uygulamaları Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Afyon Kocatepe Üniversitesi Örneği. **Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, C: X , S. 2: 273-291.

EVREN, S. (2010), Lisans Düzeyi Turizm Eğitimi Ders Programının Mezunlarca Değerlendirilmesi: Mersin Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ve Otelcilik Yüksekokulu Mezunları Üzerinde Bir Araştırma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). T.C. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı, Mersin Türkiye.

FOX, T. (2001), A Sense of Place. **Caterer and Hotelkeeper**, S. 189: 41-60.

GÜRBÜZ, S. ve Şahin, F. (2015) **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

<http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,120445/turist-rehberligi-meslek-yonetmeligi.html>

Erişim Tarihi: 17.04.2019

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120622-2.htm> Erişim Tarihi: 16.04.2019

<http://www.wftga.org/main-members> Erişim Tarihi: 12.04.2019

<http://www.wftga.org/tourist-guiding/what-tourist-guide> Erişim Tarihi: 12.04.2019

<https://yokatlas.yok.gov.tr/index.php> Erişim Tarihi: 19.04.2019

Hu, W. (2007). *TourGuidesAndSustainable Development: The Case Of Hainan, China* (Doktora Tezi), University of Waterloo, Ontario, Canada.

HUGHES, K., Mylonas, A. ve Benckendorff, P. (2013), *Students' Reflections On Industry Placement: Comparing Four Undergraduate Work-Integrated Learning Streams*. **Asia-Pacific Journal of Cooperative Education**, C. XIV, S.4: 265–279.

HUNT, C. A., Gao, J., & Xue, L. (2014), *A Visual Analysis of Trends In The Titles and Keywords of Top-Ranked Tourism Journals*. **Current Issues in Tourism**, 17(10), 849-855.

KARACAN, S. ve Karacan E. (2004), *Meslek Yüksekokullarında (MYO) Yapılan Staj Uygulamalarına İlişkin Bir Araştırma: Kalite ve Verimlilik İçin İş Yerleri – MYO İşbirliğinin Gereği*. **Kocaeli Üniversitesi SBE Dergisi**, C.VIII, S. 2: 168-184.

KAY, C. ve DeVeau, L.T. (2003), *A Survey Of Lodging Executives' Views On Internship Programs And Cooperatives*. **Journal of Hospitality & Tourism Education**, C. XV, S.2: 24-29.

KOZAK, Nazmi (2005), *Staj Dosyası (I): Öğrencilerin yaşadıkları Sorunlar; Staj Dosyası (II): Sektörün ve Turizm Programlarının Görüşleri; Staj Dosyası (III): Turizm Sektöründe Staj Üzerine Bazı Görüşler*, <http://www.turizmgazetesi.com/articles/article.aspx?id=25083>, Erişim tarihi: 09.04.2019.

LAM, T. Ve Ching, L. (2007), *An Exploratory Study Of An Internship Program: The Case Of Hong Kong Students*. **International Journal of Hospitality Management**, S. 26: 336-351.

MCMAHON, U. ve Quinn, U. (1995), *Maximizing the Hospitality Management Student Work Placement Experience: a Case Study*. **Education and Training**, C. XXXVII, S.4: 13–17.

ORDE, J. (2011). *Tourist guiding worldwide*, <http://www.wftga.org/membership/surveys-tourist-guiding-worldwide> Erişim Tarihi: 16.04.2019

ÖZKAN, E. (1992), *Yüksekokul Düzeyindeki Turizm Eğitim Kurumlarında Öğrenci Staj ve Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. *Turizm Eğitimi Konferansı/Workshop* (s. 357-360). Ankara: Turizm Bakanlığı Turizm Eğitim Genel Müdürlüğü.

PAVESİC, D. Ve Brymer, R.A.,(1990),JobSatisfaction: What'sHappeningToTheYoungManagers? **Cornell Hotel andRestaurant Administration Quarterly**, C. XXX S.4: 90–96.

PETRİLLOSE, M.J. ve Montgomery, R. (1998), An ExploratoryStudy Of InternshipPractices in HospitalityEducationAndIndustry'sPerceptionOfTheImportance Of Internships in HospitalityCurriculum. **Journal of Hospitality&TourismEducation**, 9(4): 46-51.

RİCHARDSON, S. (2008). UndergraduateTourismAndHospitalityStudents' AttitudesToward A CareerinTheIndustry: A Preliminary Investigation. **Journal of Teaching in Travel &Tourism**, C. VIII, S. 1:23–46,doi:10.1016/j.ijhm.2008.10.006.

RİGGS, R. J.,& Hu, S. J. (2013), DisassemblyLiaisonGraphsInspiredby Word Clouds. **Procedia CIRP**, 7, 521-526.

RONEY, S.A.ve Tin, P.(2007),CareerPerceptions Of UndergraduateTourismStudents: A Case Study in Turkey. **Journal of HospitalityLeisure, Sport&TourismEducation**, C.VI, S.1:5–22,doi:10.3794/johlste.61.118.

TAŞKIN, M. (2006), Ortaöğretim Turizm Eğitiminde Staj ve İzmir İli Anadolu Otelcilik Turizm Meslek Liselerinde Bir Uygulama (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

TEMİZKAN S.P. ve Timur, B. (2014), Yüksek Öğretim Düzeyinde Verilen Turizm Eğitiminde Staj: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Modeli. **VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi Bildiriler Kitabı**, pp.:640-648.

TEMİZKAN, R. ve Arı, Ö.P. (2018), Türkiye'deki Turizm Lisans Programlarının Staj Yönetmeliklerinin İçerik Analizi. **Journal of Gastronomy, Hospitality, and Travel**, C. I, S.2: 37-44.

Turist Rehberliği Meslek Kanunu (2012)
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/02/20130223-10.htm> Erişim Tarihi: 14.04.2019

WU, S.C. ve Wu, W. C. (2006),TheResearch Of Interns' JobPerformanceAndJobSatisfactioninTheTourismIndustry. **Journal of Hospitalityand Home Economics**, C. III, S. 4: 473–491.

YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2011), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.